

VESI- JA YMPÄRISTÖHALLITUKSEN MONISTESARJA

Nro 130

POHJANMAAN JOKIEN TULVASUOJELU JA
VESISTÖTYÖT 1950 - 1975

Matti Mäki

V E S I - J A Y M P Ä R I S T Ö H A L L I T U K S E N
M O N I S T E S A R J A

Nro 130

POHJANMAAN JOKIEN TULVASUOJELU JA
VESISTÖTYÖT 1950 - 1975

Matti Mäki

Vesi- ja ympäristöhallitus
Helsinki

ISBN 951-57-1747-7
ISSN 0753-3298

Printtipainos: 1975 - ja ympäristöhallitus, Helsinki
1975

Tekijä on vastuussa julkaisun sisällöstä eikä siihen voida vedota vesi- ja ympäristöhallituksen virallisena kannanottona.

Julkaisua saa vesi- ja ympäristöhallituksen vesistötoimistosta.

ISBN 951-47-1745-7
ISSN 0783-3288

Painopaikka: Vesi- ja ympäristöhallituksen monistamo, Helsinki 1988.

KUVAILULEHTI

Julkaisija

Vesi- ja ympäristöhallitus

Julkaisun päivämäärä

16.12.1988

Tekijä(t) (toimielimestä: nimi, puheenjohtaja, sihteeri)

Matti Mäki

Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen)

Pohjanmaan jokien tulvasuojelu ja vesistötöyt 1950-1975

Julkaisun laji

Moniste

Toimeksiantaja

Vesi- ja ympäristöhallitus

Toimielimen asettamispvmJulkaisun osat

*

Tiivistelmä

Moniste käsittelee Pohjanmaan jokien tulvasuojelua ja vesistötöitä vuosina 1950-75 selvittäen niiden taustaa ja etenemistä maakunnallisina hankkeina. Ensin luetellaan jokikohtaisesti hankkeet ja niiden rahoitusajankohdat (luku 1). Sitten on lainattu havaintotoimintaa koskevaa tekstiä ja käsitelty aivan lyhyesti 1950-luvun mielipiteiden syntyä (luku 2) ja yhteydenottoa viranomaisiin (luku 3). Suunnitelmien etenemistä käsitellään hieman laajemmin (luku 4), samoin kannanottoja rakentamiseen (luku 5). Loppuun on koottu tulvasuojelun tuloksia (luku 6) ja toteamuksia (luku 7).

Asiasanat (avainsanat)

Pohjanmaan joet, tulvasuojelu, vesistötaloussuunnitelmat, jokirakentaminen, vesistötöiden rahoitus, toimivalta-kiista

Muut tiedot

* Työ liittyy aluetieteen opiskeluun (Tampereen yliopisto).

Sarjan nimi ja numero

Vesi- ja ympäristöhallituksen monistesarja 130

ISBN

951-47-1745-7

ISSN

0783-3288

Kokonaissivumäärä

* 46

Kieli

Suomi

HintaLuottamuksellisuus

Julkinen

Jakaja

Vesistötoimisto

Kustantaja

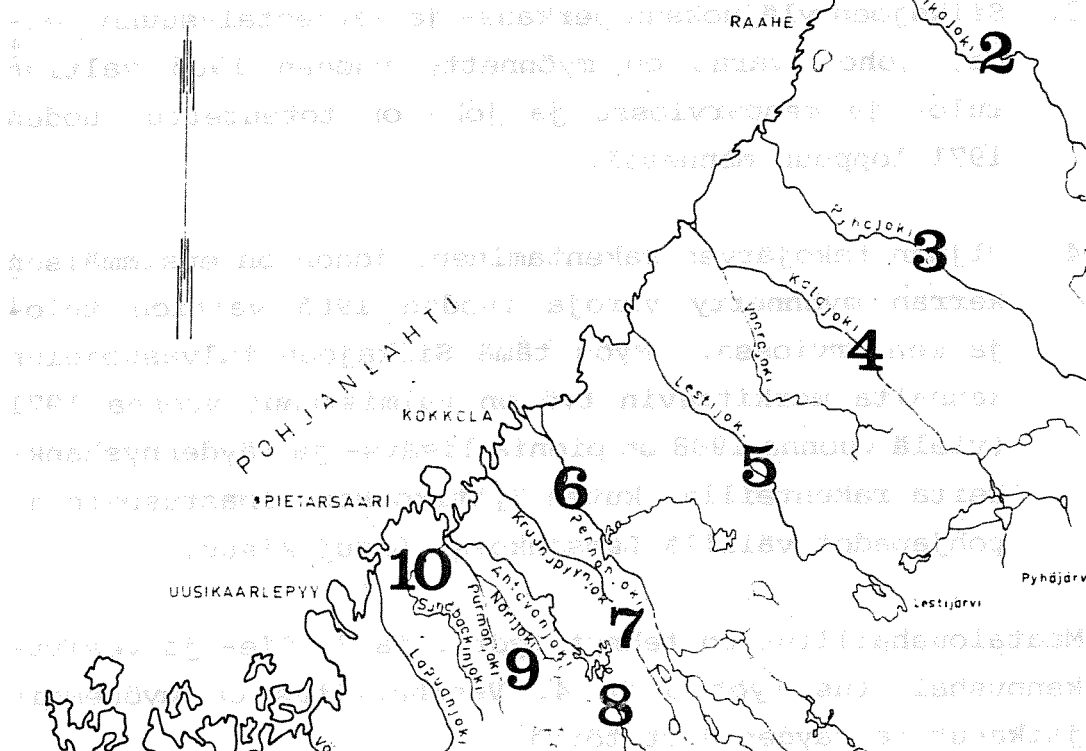
Vesi- ja ympäristöhallitus

S I S Ä L L Y S

Sivu

1	POHJANMAAN JOKIALUEILLA TOTEUTETUT TULVASUOJELU- TOIMENPITEET VUODEN 1950 JÄLKEEN JOKIALUEITTAIN..	5
1.1	Siikajoki.....	6
1.2	Pyhäjoki.....	8
1.3	Kalajoki.....	9
1.4	Perhonjoki.....	11
1.5	Ähtävänjoki.....	12
1.6	Lapuanjoki.....	14
1.7	Kyrönjoki.....	15
2	JOKISUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT.....	17
2.1	Hydrologinen havaintotoiminta Pohjanmaalla.....	17
2.2	Jokisuunnittelun aloittamista vauhdittaneet mielipiteet 1950-luvulla.....	18
3	VIRANOMAISTEN MUKAANSAAMINEN TULVASUOJELUUN.....	20
4	VARSINAISTEN SUUNNITELMIEN LAATIMINEN JA NIIDEN RAHOITUKSEN JÄRJESTYMINEN SIDOSRYHMIEN TARKEMPIEN TOIVEIDEN POHJALLE VALTION TULO- JA MENOARVIOON..	22
4.1	Erillisistä suunnitelmista vesistötalous- suunnitelmiin.....	22
4.2	Sanomalehdet ja tulvasuojelu.....	23
4.3	Rahoitus ja poliittinen päätöksenteko.....	26
4.4	Maataloushallituksen ja tie- ja vesirakennus- hallituksen välinen tehtäväjako 1960-luvulla.....	26
5	RAKENTAMISEN KIIREHTIMINEN JA KIIREELLISYYDEN TIEDOSTAMINEN ERI SIDOSRYHMIEN TAHOLTA RAKENTA- MISEN AIKANA.....	30
6	TULVASUOJELUN TULOKSIA.....	35
7	TOTEAMUKSIA.....	38
	KIRJALLISUUS.....	40
	LIITTEET.....	43

1999

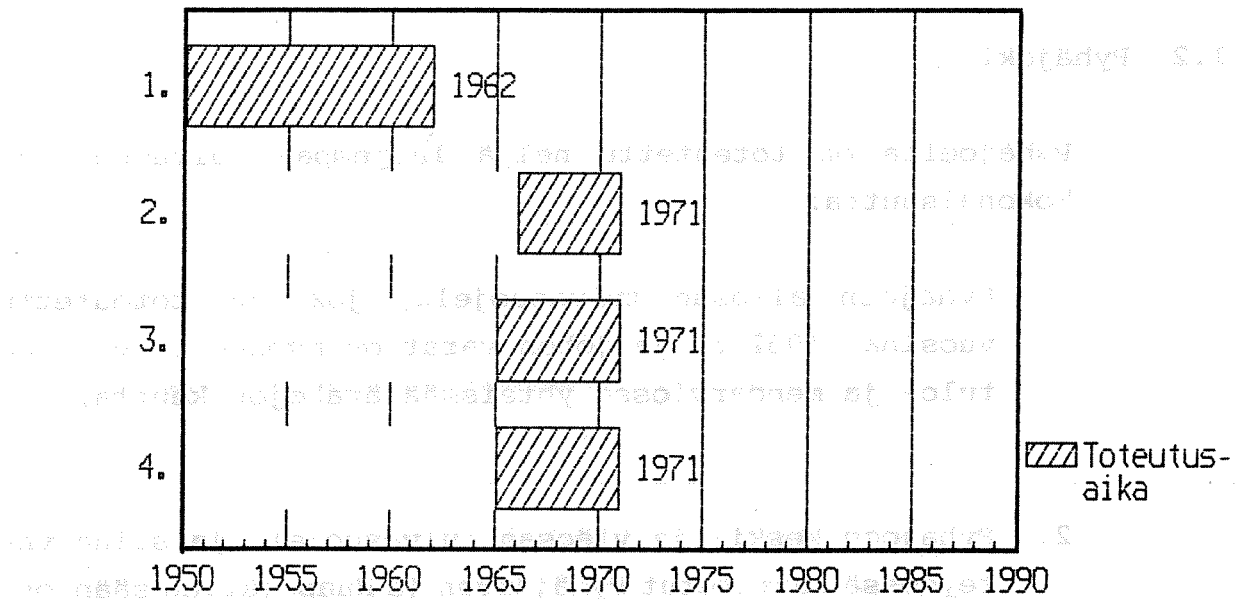

1.1 Siikajoki

Siikajoki jakautuu latvaosaltaan kahteen päähaaraan, Siikajokeen ja Lamujokeen, joilla molemmilla sekä Siikajoen päähaarassa on suoritettu vesistöjärjestelyjä. Tulvasuojelu on ollut ensimmäisenä tavoitteena kaikissa neljässä suoritetussa hankekokonaisuudessa:

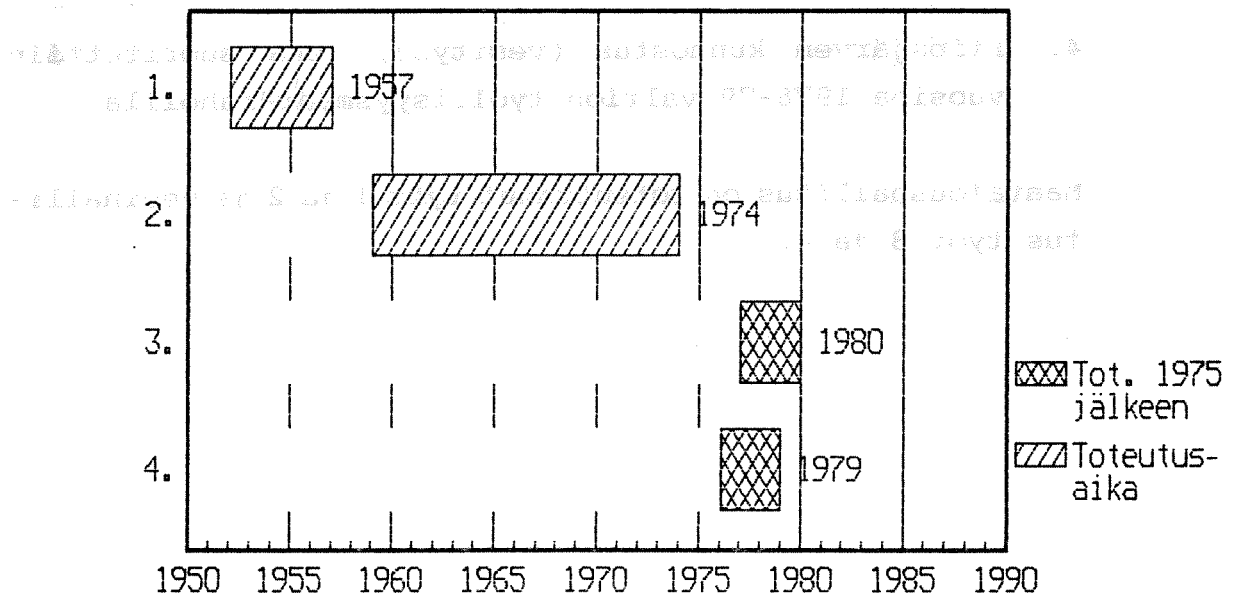
1. Siikajoen keskiosan perkaus, joka on aloitettu jo 1934 ja saatettu päätökseen 1962;
2. Lamujoen järjestelysuunnitelma, johon rahoitus on myönnetty vuoden 1966 valtion tulo- ja menoarviossa ja jonka työt on saatettu loppuun vuonna 1971;
3. Siikajoen yläjuoksun perkaus- ja järjestelysuunnitelma, johon varat on myönnetty vuoden 1966 valtion tulo- ja menoarviossa ja joka on toteutettu vuoden 1971 loppuun mennessä;
4. Uljuan tekojärven rakentaminen, johon on ensimmäisen kerran myönnetty varoja vuoden 1966 valtion tulo- ja menoarviossa. Myös tämä Siikajoen tulvasuojelun kannalta merkittävin työ on valmistunut vuonna 1971 (vielä vuonna 1988 on pieniä lisäys- ja täydennyshankkeita rakenteilla, kuten Hyttikosken ilmastuspato ja pohjapadot välillä Lämsäkoski Lamujokisuu).

Maataloushallitus on tehnyt työt 1 ja 2, Tie- ja vesirakennushallitus työt 3 ja 4. Vesihallitus on myöhemmin jatkanut ja täydentänyt töitä.

Kuva 1. Siikajoen tulvasuojelutoimenpiteiden toteutuminen

1. Siikajoen keskiosan perkaus
2. Lamujoen järjestelysuunnitelma
3. Siikajoen yläjuoksun perkaus- ja järjestelysuunnitelma
4. Uljuan tekojärvi

Kuva 2. Pyhäjoen tulvasuojelutoimenpiteiden toteutuminen

1. Pyhäjoen alaosan tulvasuojelu
2. Pyhäjoen keski- ja yläosan tulvasuojelu sekä siinä yhteydessä suoritettu Pyhäjärven ja Haapajärven säännöstely
3. Pyhäjoen yläosan vesistötaloussuunnitelman vaihe I
4. Piipsjärven kunnostus (vesitys)

1.2 Pyhäjoki

Pyhäjoella on toteutettu neljä laajempaa tulvasuojelukokonaisuutta:

1. Pyhäjoen alaosan tulvasuojelu, joka on toteutettu vuosina 1952-57 ja johon varat on myönnetty valtion tulo- ja menoarviossa yhteismäärärahojen kautta;
2. Pyhäjoen keski- ja yläosan tulvasuojelu ja siinä yhteydessä suoritettut Pyhäjärven ja Haapajärven säännöstelyyn liittyvät rakennustyöt, jotka ajoittuivat vuosille 1959-74, kun rahat hankkeen aloittamiseen oli saatu 1958 valtion tulo- ja menoarviossa;
3. Pyhäjärven yläosan vesistötaloussuunnitelman vaihe I, joka on toteutettu vuosina 1976-79 kun valtion tulo- ja menoarviossa ensimmäiset määrärahat oli myönnetty vuonna 1976;
4. Piippsjärven kunnostus (vesitys), joka suoritettiin vuosina 1976-79 valtion työllisyysmäärärahoilla.

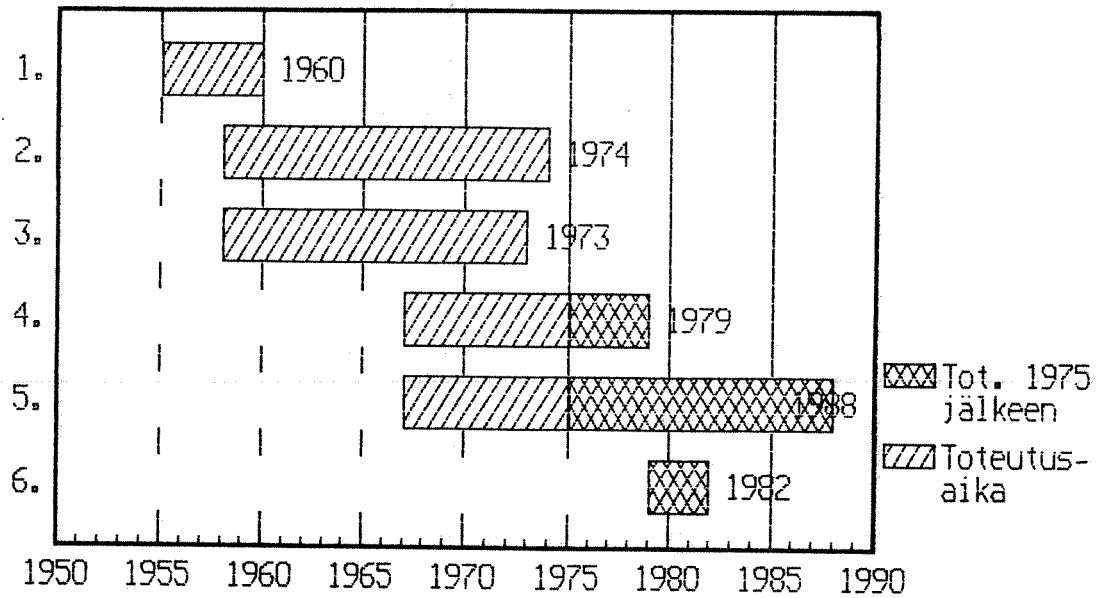
Maataloushallitus on toteuttanut työt 1 ja 2 ja vesihallitus työt 3 ja 4.

1.3 Kalajoki

Kalajoen suurimmat sivujoet ovat Vääräjoki ja Malisjoki. Kalajoen jokialueella on toteutettu kuusi vesistöjärjestelytoimenpidettä:

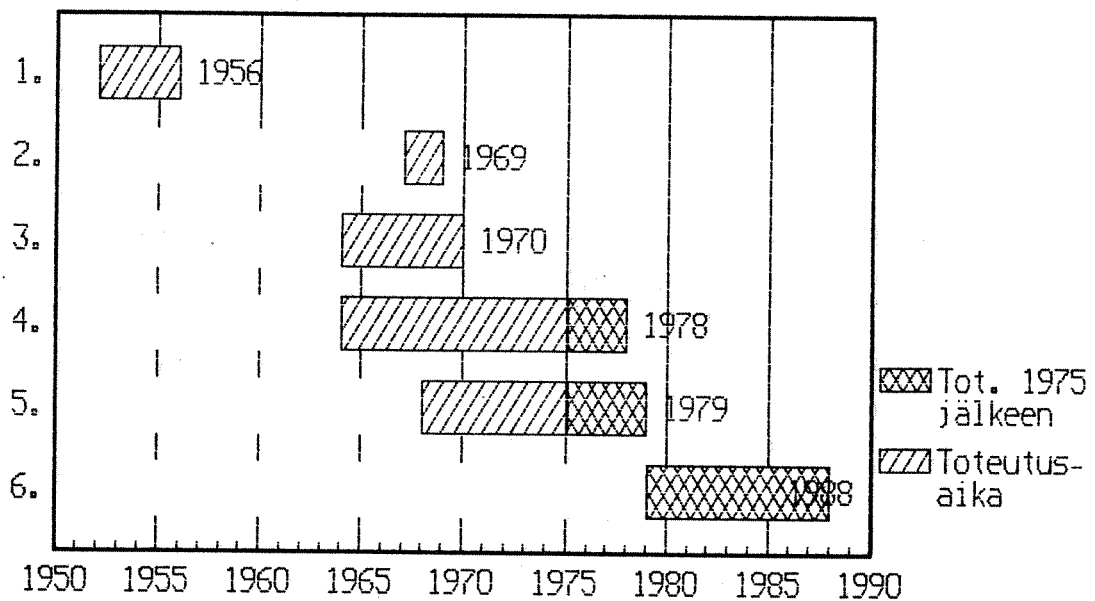
1. Alavieskan tulvasuojelu (Kalajoen tulvasuojelu, Alavieska), johon ensimmäiset määrärahat valtion tulo- ja menoarviossa oli saatu yhteismäärärahojen kautta;
2. Vääräjoen perkaus, Evijärven pengerrys ja Niemen silta, jotka rakennettiin vuosina 1958-74, kun ensimmäiset kohdennetut määrärahat hankkeeseen oli saatu vuonna 1958;
3. Kalajanjoen vesistöniityn kuivatus, joka toteutettiin vuosina 1958-75, kun ensimmäiset määrärahat hankkeeseen oli saatu 1958;
4. Kalajoen vesistötaloussuunnitelma, jota toteutettiin vuodesta 1967 eteenpäin, kun ensimmäiset määrärahat siihen oli saatu valtion tulo- ja menoarviossa vuonna 1966;
5. Kalajoen keskiosan järjestely, jonka toteuttaminen aloitettiin 1967 ja johon varoja myönnettiin ensimmäisen kerran vuoden 1966 valtion tulo- ja menoarviossa (pengerrysalueiden kunnostuksia on tekemättä, nekin valmistunevat vuoteen 1990 mennessä);
6. Malisjoen järjestely, joka on toteutettu vuoden 1978 tulo- ja menoarviossa saadun määrärahan avulla vuosina 1979-82 (Malisjoen sortumien vuoksi on tehty korjaustöitä myös vuosina 1983-87).

Maataloushallitus toteutti hankkeet 1-5 ja vesihallitus hankkeen 6.

Kuva 3. Kalajoen tulvasuojelutoimenpiteiden toteutuminen

1. Alavieskan tulvasuojelu
2. Vääräjoen perkaus, Evijärven pengerrys ja Niemen silta
3. Kalajanjoen järviniityn kuivatus
4. Kalajoen vesistötaloussuunnitelma
5. Kalajoen keskiosan järjestely
6. Malisjoen järjestely

Kuva 4. Perhonjoen tulvasuojelutoimenpiteiden toteutuminen

1. Halsuanjoen perkaus
2. Halsuanjoen järjestely
3. Köyhäjoen järjestely
4. Perhonjoen yläosan järjestely
5. Perhonjoen alaosan järjestely

1.4 Perhonjoki

Perhonjoen suurimmat sivujoet ovat Ullavanjoki, Köyhäjoki ja Halsuanjoki. Perhonjoella ja sen sivujoilla on toteutettu kuusi tulvasuojelutyötä:

1. Halsuanjoen perkaus, joka toteutettiin vuosina 1952-56, kun ensimmäiset määrärahat siihen saatiin vuodelle 1952 varatusta yleismäärärahasta;
2. Halsuanjoen järjestely, joka toteutettiin vasta 1960-luvun puolivälissä, vaikka määrärahoja työhön oli saatu jo vuonna 1961;
3. Köyhäjoen järjestely, joka suoritettiin vuosina 1964-70, kun ensimmäiset määrärahat työhön oli saatu vuoden 1964 valtion tulo- ja menoarviossa;
4. Perhonjoen yläosan järjestely, joka toteutettiin vuosina 1964-78, kun ensimmäiset määrärahat valtion tulo- ja menoarviossa oli saatu vuonna 1964;
5. Perhonjoen alaosan järjestely, joka aloitettiin vuonna 1968, kun siihen oli saatu määräraha vuoden 1968 valtion tulo- ja menoarviossa;
6. Perhonjoen keskiosan järviryhmän säännöstely, jota on toteutettu vuodesta 1979 alkaen, kun määrärahat siihen oli myönnetty vuonna 1978 (hankkeesta on vielä vuonna 1988 vähäisiä viimeistelytyöitä tekemättä sekä yksi pohjapato rakentamatta).

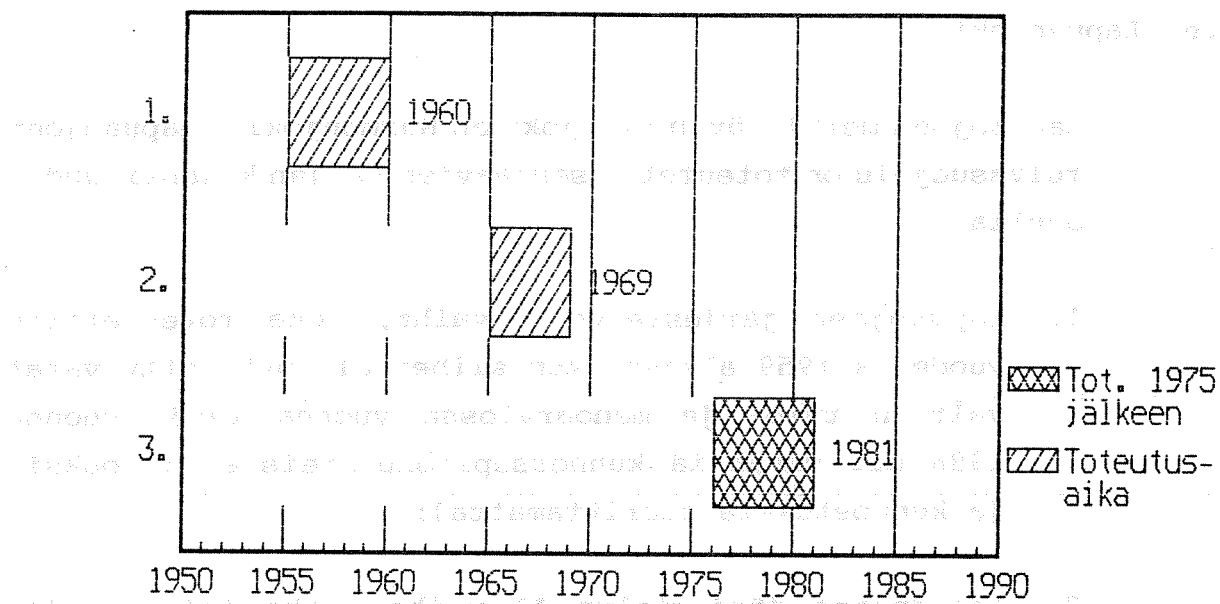
Tie- ja vesirakennushallitus on suorittanut järjestelytyöt 1, 2 ja 3 sekä maataloushallitus työt 4 ja 5. Vesihallitus on jatkanut kesken olleet työt loppuun ja tehnyt työn 6.

1.5 Ähtävänjoki

Ähtävänjoella on voimataloutta hyödynnetty jo 1900-luvun alkuvuosikymmenistä lähtien. Siihen ovat luoneet mahdollisuudet aikaiset säännöstelysuunnitelmat ja valmiit luonnonvesialtaat. Ähtävänjoella on toteutettu kolme varsinaista tulvasuojelutoimenpidettä ja yksi patoamishanke vuoden 1950 jälkeen:

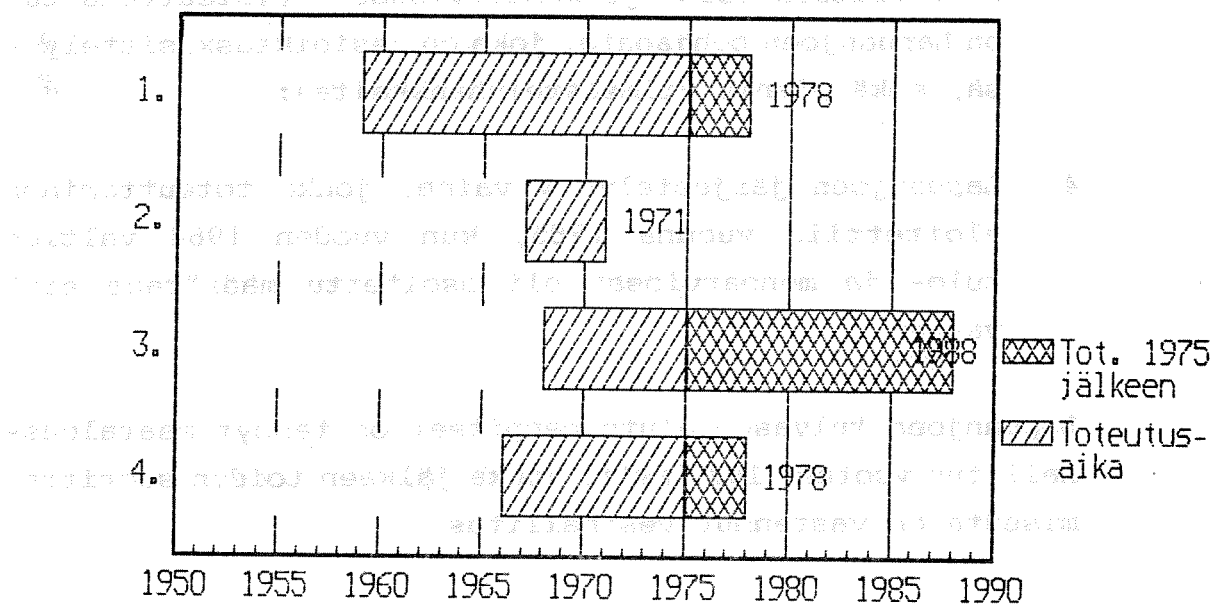
1. Lappajärven ns. Wallmanin säännöstelysuunnitelma, joka sai vesistötoimikunnan luvan vuonna 1954 ja jonka säännöstelytoiminta aloitettiin vuonna 1960 ja jonka yhteydessä vuosina 1955-60 perattiin myös väli Hanhikoski-Lappajärvi;
2. Välijoen perkauksen toteuttaminen, joka alkoi valtion tulo- ja menoarvioon vuonna 1964 saadulla määrärahalta ja jonka työt saatiin päätökseen 1969, jolloin viimeinen hanke, Hanhikosken voimalaitos rakennettiin (perkaus tapahtui välillä Hanhikoski Evijärvi);
3. Lappajärven ns. Tie- ja vesirakennushallituksen säännöstelysuunnitelma, joka sai vesioikeuden luvan vuonna 1974 ja jonka mukainen uusi säännöstely otettiin käyttöön 1975 (tämän jälkeen on poikkeusluvin säännöstelysuunnitelmaan tehty lukuisia muutoksia 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla);
4. Luodon-Öjanjärven patoaminen merestä säännöstelyaltaaksi, mikä tapahtui kahdessa vaiheessa, kun Luodonjärvi 1962 otettiin Oy Wilhelm Schauman Ab:n ja Luodonjärveen liittyvä Öjanjärvi 1969 Kokkolan teollisuuden ja kaupungin käyttöön.

Ähtävänjoen tulvasuojelusta ovat huolehtineet tie- ja vesirakennushallitus ja vesihallitus.

Kuva 5. Ähtävänjoen tulvasuojelutoimenpiteiden toteutuminen

1. Lappajärven ns. Wallmanin säännöstelysuunnitelma
2. Välijoen perkaus
3. Lappajärven ns. Tie- ja vesirakennushallituksen säännöstelysuunnitelma

Kuva 6. Lapuanjoen tulvasuojelutoimenpiteiden toteutuminen

1. Lapuanjoen järjestelyn I vaihe
2. Lapuanjoen järjestelyn II vaihe
3. Lapuanjoen järjestelyn III:n vaiheen muutos ja IV vaiheen toteuttaminen
4. Lapuanjoen järjestelyn V vaihe

1.6 Lapuanjoki

Lapuanjoen merkittävin sivujoki on Nurmonjoki. Lapuanjoen tulvasuojelu on toteutettu seuraavien neljän kokonaisuuden avulla:

1. Lapuanjoen järjestelyn I vaihe, joka toteutettiin vuodesta 1959 alkaen, kun siihen oli myönnetty varat valtion tulo- ja menoarviossa vuonna 1958 (vuonna 1988 oli vähäisiä kunnossapitoluonteisia siivouksia ja kunnostuksia suorittamatta);
2. Lapuanjoen järjestelyn II vaihe, joka toteutettiin vuosina 1967-71, kun määrärahat sen aloittamiseen oli saatu vuonna 1967;
3. Lapuanjoen järjestelyn III:n vaiheen muutos ja IV vaiheen työt, jotka aloitettiin 1968 ja toteutettiin pääosin 1970-luvulla sen jälkeen, kun maataloushallitus sai ensimmäiset määrärahat tähän kohteeseen vuoden 1968 valtion tulo- ja menoarviossa. (Toteuttamatta on Lapuanjoen pohjapato, joka on vesioikeuskäsittelyssä, sekä pieniä viimeistelyhankkeita);
4. Lapuanjoen järjestelyn V vaihe, jonka toteuttaminen aloitettiin vuonna 1965, kun vuoden 1964 valtion tulo- ja menoarviossa oli osoitettu määräraha sitä varten.

Lapuanjoen tulvasuojelutoimenpiteet on tehnyt maataloushallitus vuoteen 1970 asti, jonka jälkeen töiden suorittamisesta on vastannut vesihallitus.

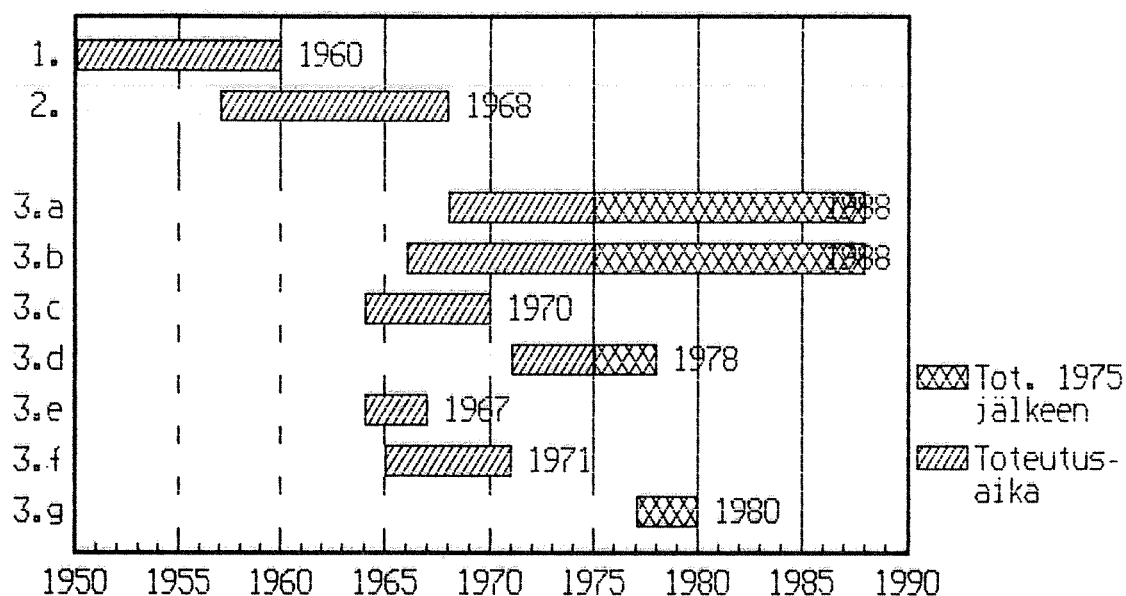
1.7 Kyrönjoki

Kyrönjoki alkaa Kauhajokena Kauhajoelta. Kurikassa siihen liittyy Jalasjoki nimen muuttuessa samalla Kyrönjoeksi ja Seinäjoella siihen liittyy Seinäjoki. Kyrönjoen tulvasuojelu muodostuu kolmesta kokonaisuudesta:

1. Kainastonjoen perkaus Kauhajoen latvoilla, joka toteutettiin vuosina 1950-60 aloittamalla toiminta määrärahoilla, jotka oli saatu valtion tulo- ja menoarvioissa ennen vuotta 1950;
2. Jalas- ja Hirvijoen perkaus, joka toteutettiin vuosina 1957-68, vaikka ensimmäiset tähän työhön kohdennetut määrärahat olivat vasta vuoden 1964 valtion tulo- ja menoarviossa (aikaisemmin perkaushankkeita oli toteutettu yhteismäärärahalla);
3. Kyrönjoen vesistötaloussuunnitelma
 - 3.a Kyrönjoen alaosan vesistösuunnitelma 1968-88 (Kyrönjoen alaosan järjestely on vielä kesken sekä Skatilan tulvasuojelu aloittamatta)
 - 3.b Kyrönjoen yläosan vesistösuunnitelma 1966-88 (Kyrönjoen yläosan vesistötyö vielä kesken)
 - 3.c Seinäjoen keskiosan perkaus (Seinäjoen järjestely) 1964-70
 - 3.d Kalajärven tekojärvi ja voimalaitos 1971-78
 - 3.e Liikapuron tekojärvi 1964-67
 - 3.f Pitkämön tekojärvi ja 2 voimalaitosta 1965-71
 - 3.g Kyrkösjärven tekojärvi ja voimalaitos 1977-80

(Alkuperäiseen suunnitelmaan kuulunutta Sotkan säännöstylyallasta ei ruvettu rakentamaan, sillä tarkemmat tutkimukset osoittivat, että maaperä ei sopinut silloin käytettävissä olleilla menetelmillä rakentamiseen.)

Työt 1 ja 3 on toteuttanut tie- ja vesirakennushallitus, työn 2 maataloushallitus, vesihallitus on jatkanut työn 3 toteuttamista.

Kuva 7. Kyrönjoen tulvasuojelutoimenpiteiden toteutuminen

1. Kainastonjoen perkaus
2. Jalas- ja Hirvijoen perkaus
3. Kyrönjoen vesistötaloussuunnitelma
 - 3.a Kyrönjoen alaosan vesistösuunnitelma
 - 3.b Kyrönjoen yläosan vesistösuunnitelma
 - 3.c Seinäjoen keskiosan perkaus (Seinäjoen järjestely)
 - 3.d Kalajärven tekojärvi ja voimalaitos
 - 3.e Liikapuron tekojärvi
 - 3.f Pitkämön tekojärvi ja 2 voimalaitosta
 - 3.g Kyrkösjärven tekojärvi ja voimalaitos

2. JOKISUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Hydrologinen havaintotoiminta Pohjanmaalla ¹⁾

Pohjanmaan jokien suuret vedenkorkeusvaihtelut ja tulva-herkkyys ovat antaneet virikkeen monille maallikkojen tekemille vesistöhavainnoille. Niitä tunnetaan lähinnä 1700- ja 1800-luvulta. Havaintotoiminnan laajuudesta ei ole hyvää kuvaa, sillä vain pieni osa tiedoista on säilynyt meidän päiviimme saakka. Havaintojen luotettavuutta on vaikea kontrolloida, ja niiden käyttöarvoa vähentävät lisäksi havaintojen satunnaisuus, lyhytaikaisuus ja kiintopisteiden häviäminen. Erityisesti on tarkkailtu tulvaveden korkeuksia, kevättulvan sattumisajankohtaa ja kestoa sekä jäätymistä ja jään lähtöä. Osansa ovat myös saaneet alhaiset vedenkorkeudet.

Virallisesti hydrologinen havaintotoiminta käynnistyi Pohjanmaalla, samoin kuin suurimmassa osassa Etelä- ja Keski-Suomea, 1910-luvulla. Pohjanmaata voidaan tuskin kuitenkaan pitää hydrologisen tutkimuksen alkuaikojen painopistealueena. Alueelta ei esimerkiksi löydy viime vuosisadan puolella perustettuja vedenkorkeusasteikkoja, kuten sisämaan suurista järvistä. Myöskään ensimmäinen, 1910-luvun alussa toteutettu vedenkorkeuden havaintoverkoston rakentaminen ei ulottunut kattamaan kaikkia Pohjanmaan suuria jokia.

Vedenkorkeuden havaintoverkostoa on täydennetty useaan otteeseen, erityisesti voidaan mainita 1920- ja 1930-luvun sekä 1960- ja 1970-luvun vaihteen työt. Näiden töiden ansiosta vedenkorkeusasemien verkosto, joka 1910-luvulla kattoi pääosan Pohjanmaan suurista joista, laajeni 1930-luvulla kaikkiin suuriin virtoihin ja lopulta 1970-luvulla miltei kaikkiin alueen vesistöihin. Virtaamamittaukset käynnistettiin ensimmäisten vedenkorkeusasemien

¹⁾ Pohjanmaan vesistöhankkeiden käyttö, 1982, sivut 11-12, suora lainaus

rakentamisen yhteydessä 1910-luvulla. Tuolloin vielä sangen suppeaa virtaaman havaintoverkostoa on jatkuvasti täydennetty.

Sadehavaintojen tekeminen aloitettiin 1910-luvulla ja lumen vesi-arvon mittaukset käynnistyivät 1940-luvun puolivälissä. Vesi-arvomittauksiin perustuvia vesistökohtaisia aluearvoja alettiin laskea 1950-luvulla. Haihduntamittaukset sekä pohjaveden korkeuden mittaukset käynnistyivät 1960-luvun alussa. Pohjavesimittauksia on täydennetty 1970-luvulla. Jokien jään paksuus- ja ominaisuusmittaukset käynnistyivät vuoden 1978 alusta.

2.2 Jokisuunnittelun aloittamista vauhdittaneet mielipiteet 1950-luvulla

Suomi oli 1950-luvulla vielä maatalousvaltainen maa ja elinmahdollisuudet riippuivat pitkälle maan tuotosta. Lisäksi Karjalan siirtolaisille oli raivattava ja ojitet-tava kunnan peltoa.

Monilla Pohjois- ja Keski-Pohjanmaan jokialueilla tulvasuojelu oli alkanut jo ennen vuotta 1950. Pyyntöjä jokien perkauksesta on esitetty 1920- ja 1930-luvuilla. Töiden toteuttaminen oli sodan takia jäänyt kesken ja toimenpidelupien määräaika kulunut umpeen. Uusia lupia haettiin sodan jälkeen ja monia tällaisia 1920-luvulla anottuja hankkeita toteutettiin vasta 1950-luvulla. Yksi tällainen työ on Siikajoen keskiosan perkaus. Paavolan, Rantsilan, Pulkkilan, Piippolan ja Kestilän kunnat anoivat töiden suunnittelua ja toteuttamista vuonna 1921. Tie- ja vesirakennushallitus teki tutkimuksia hankkeesta vuosina 1922-1925 (Toimitusinsinöörin lausunto Siikajoen keskiosan perkauksen toimituskirjasta, 1931). Hankkeen toteutus aloitettiin 1934 ja se jäi sodan takia kesken 1939. Toteuttamislupa haettiin uudelleen vuonna 1947 ja hanke toteutettiin luvansaannin jälkeen pääosin

1950-luvulla (Tie- ja vesirakennushallituksen kirje kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriölle 19.9.1947).

Myös Etelä-Pohjanmaalla oli tulvia ollut aina (Turunen, 1983, 1985, ym.), mutta vuonna 1953 tulva nousi kasvukauden aikana seitsemän kertaa pelloille ja vei sadon tuhansilta hehtaareilta. Latoiin varastoitu heinä pilaantui. Etelä-Pohjanmaan maanviljelijät kokivat, että asiaan täytyy saada korjaus, täytyy ryhtyä toimenpiteisiin. Kyrönjoen ja Seinäjoen maanomistajat kutsuttiin yhteiseen kokoukseen, joka pidettiin 10.8.1953.

Kokouksessa päätettiin, että tulvasuojelusuunnitelmat on laadittava nopeasti sekä saatava jokin valtion laitos tai virasto hoitamaan asiaa valtion elimissä. Kokouksessa valittiin toimikunta asiaa ajamaan. Toimikunnassa oli edustajia Seinäjoelta, Ilmajoelta, Peräseinäjoelta, Jalasjärveltä, Kurikasta, Nurmosta ja Ylistarosta (MTK:n Etelä-Pohjanmaan liiton vuosikertomus 1953).

Tulvista aiheutuvat ongelmat olivat 1950-luvulla suuria myös Lapuanjoella. Lapuanjoen varren asukkaat Kuortaneelta, Nurmosta, Alavudelta, Kauhavalta, Ylihärmästä, Alahärmästä ja Lapualta kokoontuivat keväällä 1952 Lapualle kokoukseen, jossa tutkittiin mahdollisuuksia tulvasuojelun aloittamiseen. Kokous valitsi toimikunnan, joka lähti ajamaan asiaa valtion päättäviin elimiin.

3. VIRANOMAISTEN MUKAANSAAMINEN TULVASUOJELUUN

Yleensä viranomaiset aktivoitiin niin, että monet tukihenkilöt lähestyivät suoraan suunnitelmia laativia ja eteenpäin vieviä organisaatioita kiirehtien asian etenemistä. He kääntyivät joko organisaation johdon tai muiden poliittisessa elämässä merkittävässä asemassa olevien henkilöiden puoleen, laatien kirjelmiä ja esityksiä sekä esittäen hanketta tukeneiden nimilistoja yms. Pienryhmien kanta yleisen mielipiteen kertojana poliittisille päättäjille on ollut huomattava ja sen vaikutusta poliittiseen päätöksentekoon ei voida väheksyä.

Ongelmien yleistä tiedostamista osoitti se, että valtioneuvosto oli 1940-luvun lopulla asettanut Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan peruskuivatuskomitean, jonka mietintö valmistui vuonna 1950. Tämä mietintö osaltaan selittää sitä, että Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla jokijärjestelyt käynnistyivät aikaisemmin kuin Etelä-Pohjanmaalla.

Tulvasuojelun vaatimus oli jäsentymättömänä olemassa jo 1950-luvun alkaessa. Tulvat ongelmina kokevien jokilaaksojen asukkaiden kokoukset ja niissä laaditut viranomaisille osoitetut kirjelmät vauhdittivat tulvasuojelusuunnittelun aloittamista.

Maataloustuottajainkeskusliiton aloitteesta muodostettiin vuonna 1953 MTK:n Etelä-Pohjanmaan ja Satakunnan liittojen yhteinen lähetystö, joka kävi samana vuonna 18.9. maatalousministeriössä ja eduskuntaryhmien puheenjohtajien luona. Lähetystö esitti seuraavaa (MTK:n Etelä-Pohjanmaan liiton vuosikertomus, 1953):

- 1) Vesistöjen vedenjärjestely olisi keskitettävä yhdelle virastolle
- 2) Maanviljelysinsinööripiireihin olisi saatava lisää suunnitteluvoimaa
- 3) Olisi varattava riittävät määrärahat kuivatustöitä varten.

MTK:n Etelä-Pohjanmaan ja Satakunnan liittojen lähetystö sai hyvän vastaanoton ja asioihin suhtauduttiin päättävissä elimissä lähetystön mielestä erittäin myönteisesti. Tämä lisäsi huomattavasti optimismia tulva-alueella asuvissa maanviljelijöissä. Uusi lähetystö kävi seuraavana vuonna maatalousministeriössä kahteenkin otteeseen ja pyrki jouduttamaan asian etenemistä.

Myös Lapuanjoen tulvasuojelulähetystö kävi useamman kerran vuonna 1953 Helsingissä, ja sen päästyä viimein suoraan puheyhteyteen maataloushallituksen pääjohtajan Schroderuksen kanssa asiat alkoivat luistaa. Maataloushallituksen insinööriosasto ryhtyi tekemään tutkimuksia Pohjanmaan jokialueista 1950-luvulla.

4. VARSINAISTEN SUUNNITELMIEN LAATIMINEN JA NIIDEN RAHOITUKSEN JÄRJESTYMINEN SIDOSRYHMIEN TARKEMPIEN TOIVEIDEN POHJALLE VALTION TULO- JA MENOARVIOON

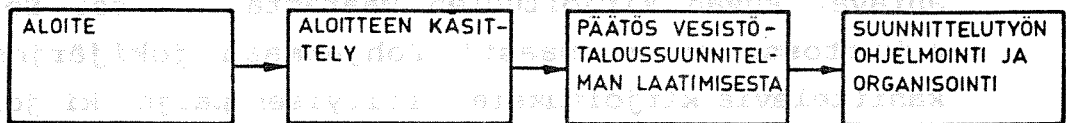
4.1 Erillisistä suunnitelmista vesistötaloussuunnitelmiin

Maataloushallituksella oli vesistösuunnittelusta vastannut ryhmä 1950-luvun alusta lähtien. Se laati Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan jokiin tulvasuojelusuunnitelmia. Vuoden 1955 jälkeen sama toimisto laati myös Etelä-Pohjanmaan jokien tulvasuojelusuunnitelmia. Suunnitelmat perustuivat pääosin maanviljelyn edellytysten parantamiseen poistamalla tulva-alueita. Maataloushallitus lopetti vesistösuunnitteluryhmänsä vuonna 1958 ja siirsi sen tehtävät insinööriosastolleen ja maanviljelysinsinööripiireihin. Maataloushallitus ja sen alaisina toimineet maanviljelysinsinööripiirit suunnittelivat ja toteuttivat 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa erillisiä rakennustöitä. Ne eivät laatineet samanaikaisesti yleissuunnitelmaa koko vesistöä varten. Tällainen suunnittelu ei voinut johtaa luonnonvarojen tarkoituksenmukaisimpaan käyttöön eikä kaikkien näkökohtien huomioon ottamiseen.

Tie- ja vesirakennushallituksen alainen Pohjanmaan jokisuunnittelutoimisto perustettiin Seinäjoelle vuonna 1963. Sen tehtävänä oli keskitetty jokien vesistöjärjestelyjen suunnittelu ja vesioikeusprosessista huolehtiminen. Pohjanmaan jokisuunnittelutoimisto laati mm. Kyrönjoelle kokonaisvaltaisen vesistötaloussuunnitelman, jossa otettiin huomioon:

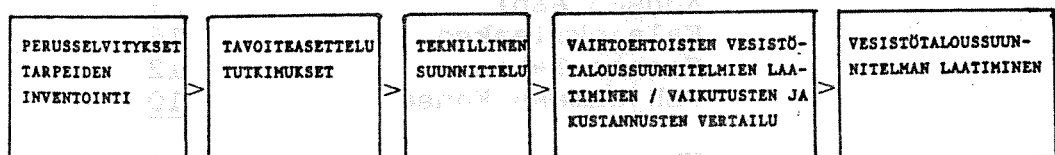
- maatalous
- voimatalous
- käyttöveden hankinta
- vesiensuojelu
- uitto- ja vesiliikenne sekä
- vesistöjen virkistyskäyttö

Vesistötaloussuunnitelman syntymistä voidaan havainnollistaa kuvan avulla (kuva 8).

Kuva 8. Vesistötaloussuunnitelman alkuvaiheet

Suunnittelun eteneminen esitetään kuvassa 9. Ensiksi tehdään selvitykset ja tarpeiden yleinen inventointi. Seuraavassa vaiheessa ovat vuorossa varsinaiset tutkimukset, niiden perusteella tehdään tarkempi suunnitelmaehdotuksen tavoitteiden asettelu eri alojen näkökohdat huomioon ottaen. Tätä vaihetta seuraa teknisten mahdollisuuksien kartoittaminen, jonka jälkeen voidaan laatia vaihtoehtoiset vesistötaloussuunnitelmat. Erityisesti tässä vaiheessa korostuu eri intressiryhmien toiveiden yhteensovittaminen ja erilaisten "hyötykimppujen" tutkiminen. Näiden vaiheiden jälkeen tapahtuu varsinainen päätöksen teko, jossa valitaan toteutettava suunnitelma. (Vrt. Vesistösuunnittelun..., 1970).

Kuva 9. Vesistötaloussuunnitelman eteneminen

4.2 Sanomalehdet ja tulvasuojelu

Sanomalehdet toivat 1950-luvulla esiin yleisen mielipiteen tulvasuojelusta ja sen mahdollisuuksista. Pohjanmaan sanomalehdet suhtautuivat 1950- ja 1960-lukujen ajan tulvasuojeluun myönteisesti. Lehdet pyysivät asiatietoja, selvennyksiä ja kirjoituksia suunnittelijoilta. Useimmat tulvasuojelusuunnitelmat valmistuivat 1970-luvun puoliväliin mennessä. Uutisvälityksen merkitys ja tuki oli erittäin suuri 1960-luvun loppupuolella, kun uusimuo-tonen vesistötaloussuunnitelma ja sen laajat mahdollisuudet esiteltiin yleisölle.

Pohjanmaan jokisuunnittelutoimiston arkiston lehtileikkeet antavat kuvan kirjoitusten määrästä. Tässä Seinäjoen arkistossa on runsaasti Pohjanmaan jokijärjestelyjä käsitteleviä kirjoituksia. Erityisen paljon kirjoituksia on 1960-luvulta, esim. vuonna 1967 niitä oli 413. Tarkastelun aineistona olevissa lehdissä on keskimäärin yli kolme jokijärjestelyä käsittelevää kirjoitusta kuukaussittain, Vaasassa ja Ilkassa molemmissa yli kahdeksan kirjoitusta kuukaudessa (vrt. taulukko 1).

Taulukko 1. Eräissä sanomalehdissä vuonna 1967 Pohjanmaan jokivesistöjä koskevien kirjoitusten lukumäärä

Valtakunnalliset lehdet:	Kirjoitusten lukumäärä:
Helsingin Sanomat	10
Aamulehti	52
Paikalliset tai alueelliset lehdet:	
Vaasa	94
Ilkka	93
Keski-Pohjanmaa	37
Kaleva	36
Liitto	30
Kansan Ääni	23
Kalajokilaakso	16
Kansan Tahto	12
Pohjanmaan Kansa	<u>10</u>
Yhteensä	413

Lisäksi kymmenessä muussa lehdessä oli yhteensä 29 Pohjanmaan jokivesistöjä koskevaa kirjoitusta.

Edellä mainituista vuonna 1967 julkaistusta 413:sta sanomalehtikirjoituksesta otettiin satunnaisotannalla 133 kirjoituksen otos (taulukko 2.). Valtaosa kirjoituksista oli uutisia. Kokousten ja yksityisten henkilöiden antamia lausuntoja oli kuusitoista, ja artikkeleita ja yleisön osaston kirjoituksia oli kumpiakin kahdeksan.

Taulukko 2. Eräissä sanomalehdissä vuonna 1967 Pohjanmaan jokivesistöjä koskevien kirjoitusten lajit

	Kirjoitusten lukumäärä
Uutiset	101
Lausunnot	16
Artikkelit	8
Yleisön osaston kirjoitukset	8
Yhteensä	133

Otokseen tulleiden kirjoitusten sisältöä tarkasteltaessa voitiin todeta, että 90 % kirjoituksista oli sellaisia, joissa vesistörakennushankkeita ja niiden toteuttamista pidettiin itsestään selvyytenä. Hankkeista, töiden etenemisestä ja tuloksista kerrottiin uutisissa, kuntainliittojen, kuntien, "puuhamiesten" ja suunnittelusta vastanneiden organisaatioiden edustajien lausunnoissa. Lehtien toimittajien ja suunnittelijoiden kirjoittamissa artikkeleissa annettiin laajempaa informaatiota vesistö-
rakentamisesta.

Noin 10 % artikkeleista oli sellaisia, joissa joko kiireh-
dittiin ja vaadittiin taikka vastustettiin vesistötöitä. Edelliseen ryhmään kuuluvia artikkeleita oli kahdeksan ja jälkimmäiseen ryhmään kuuluvia viisi. Kiirehtijöistä yli puolet oli maanviljelijöitä, puolet oli kuntia ja kuntainliittoja. Vastustajista puolet oli maanviljelijöi-
tä, saman verran oli huvilanomistajia sekä järvenranta-
asukkaita.

Yleisön osaston kirjoituksia otoksessa oli kahdeksan. Neljässä kirjoituksessa, jotka kaikki olivat saman henki-
lön kirjoittamia, suhtauduttiin kielteisesti vesistötöi-
hin. Kyseinen henkilö vaati vastauksia hänelle avoimeksi
jääneisiin vesirakentamista koskeviin kysymyksiin. Yleisön osastossa oli kaksi Pohjanmaan jokisuunnittelutoi-
miston laatimaa vastinetta kyselijälle. Lisäksi yhdessä
kirjoituksessa pohditaan TVH:n ja MTH:n toimivaltakiistaa. Yksi kirjoitus on TVH:n selvitys Lappajärven säännöstelyä
koskevista asioista. Yleisön osaston kirjoituksia otok-
sessa oli yllättävän vähän. Tämä on osoitus siitä, että
1960-luvulla vesistöhankeita ei asetettu kyseenalaiseksi.

4.3 Rahoitus ja poliittinen päätöksenteko

Poliittinen päättäjä, viime kädessä eduskunta, ratkaisi tulvasuojelutöiden rahoituksen. Poliittinen päättäjä vertaili työn aiheuttamia kustannuksia ja tuottoja (hyötyjä) toisiinsa ja ratkaisi suunnitelman toteuttamiskelpoisuuden. Myös tarve valtakunnallisella ja alueellisella tasolla tutkittiin.

Vesistötaloussuunnitelma eteni asiaa hoitavasta valtion organisaatiosta poliittisille päättäjille budjettikäsitteeseen. Valtiovarainministeriön kanta oli tärkeä. Suunnitelman tueksi oli esitettävä selvityksiä sen tuottamista hyödyistä ja haitoista.

Päätöksenteon helpottamiseksi Pohjanmaan jokialueista on tehty useita tutkimuksia ja selvityksiä, joissa on pyritty edelleen kartoittamaan hankkeiden tuomaa hyötyä. Tällaisia ovat esim. Hirvosen ja Kamppisen (1972) panos-tuotos-analyysi Lapuan- ja Kyrönjoen vesistötöiden taloudellisista vaikutuksista sekä Liisa Raution (1980) tulvasuojeluhyötykysely.

Tulvasuojeluhankkeet eivät ole olleet puoluepoliittisia asioita. Mikään puolue ei ole koskaan ajanut jokijärjestelyjä omina hankkeinaan. Tulvia on pidetty kaikkien yhteisenä ongelmana.

4.4 Maataloushallituksen ja tie- ja vesirakennushallituksen välinen tehtäväjako 1960-luvulla

Maataloushallituksen tehtävät perustuivat lain valtion osanotosta eräiden maa- ja vesirakennustöiden kustannuksiin (433/1963) 1 §:ään, joka kuuluu:

"Valtion tulo- ja menoarviossa tarkoitusta varten myönnettyjä varoja käytetään, sen mukaan kuin tässä laissa säädetään, seuraavien maataloushallituksen toimesta tai sen valvonnan alaisina suoritettavien töiden kustannuksiin:

1) ojitukseen maan peruskuivattamiseksi taikka vesistön järjestelyyn tai vesistön säännöstelyyn maankuivatusta varten taikka padotuskastelutyöhön (maankuivatus);...."

Lisäksi asetus maataloushallituksesta 3.5.1941/300 ja sen kolmas luku, jota on 23.4.1960 muutettu, määritteli maataloushallituksen insinööriosaston tehtävät seuraavasti: "Insinööriosasto käsittelee asiat, jotka koskevat maanparannusta ja maatalouden edistämistä tarkoittavia vesirakennus- ja niihin liittyviä töitä..."

Tie- ja vesirakennushallituksen tehtävät perustuivat tie- ja vesirakennushallinnosta annettuun asetukseen. Asetuksessa 10.4.1964 sanotaan:

"Tie- ja vesirakennushallituksen tehtävänä on huolehtia vesistöistä ja niissä olevien rakenteiden ja laitosten valvonnasta ... laatia ja toteuttaa vesistöjen säännöstelyjä... muunlaisia hyväksikäyttöä koskevia suunnitelmia..."

Tie- ja vesirakennushallitusta oli pidettävä vesiasioissa yleisvirastona, jonka oli vesiasioita hoitaessaan otettava huomioon kaikki talousalat ja pyrittävä kussakin tapauksessa yleiseltä kannalta parhaaseen kokonaisratkaisuun. Vesistöjen yleinen parantaminen ja kehittäminen kuului TVH:lle, jonka oli luotava yleiset edellytykset erityistehtävien suorittamiselle, kuten maatalous- ja metsämaankuivatukselle, vesivoiman rakentamiselle ja kalatalouden edistämiselle.

Suurin osa tulvasuojelua ajavista henkilöistä oli 1950-luvulla maanviljelijöitä ja luonnollinen valtion organisaatio ajamaan heidän asioitaan valtionhallinnossa oli maataloushallitus. Hankkeiden suunnittelu alkoikin tuolloin maataloudellisena. Siirryttäessä 1960-luvulle yhteiskunta vaati voimakkaammin myös muiden talousalojen huomioon ottamista vesistösuunnittelussa. Tulvasuojeluhankkeita ei voitu enää toteuttaa yksin maataloudellisina.

Tulvasuojelua ajavat ryhmät alkoivat 1960-luvulla vaatia tulvasuojelutoimenpiteiden siirtoa maataloushallitukselta kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön alaiselle tie- ja vesirakennushallitukselle (Pohjanmaan jokien vesistötöiden työnjako, muistio 1965). Yksi syy siirtohalukkuuteen oli myös se, että maataloushallitus oli 1958 lopettanut vesistösuunnitteluryhmänsä (Haapajärven toimisto) toiminnan. Pohjanmaan jokialueiden asukkaiden mielestä MTH:n piiri-insinöörit eivät kyenneet muiden työtehtäviensä ohella tarpeeksi keskittymään tulvaongelmien ratkaisuun, suunnitelmat eivät edistyneet. Maataloushallitus ei kuitenkaan halunnut luopua aloittamistaan töistä, ja virastojen välinen toimivaltakiista sai laajemmat mittasuhteet myöhemmin 1960-luvulla päättyen vasta aivan vuosikymmenen lopussa (ks. Solkinen, 1982).

TVH:n ja MTH:n välinen kiista on osaltaan ollut myös kehitystä eteenpäin vienyt voima. Muutamina vuosina 1960-luvulla esiintyi tehtävien osittaista päällekkäisyyttä. Maataloushallitus pyrki jarruttamaan tehtävien siirtämistä tie- ja vesirakennushallitukselle vaatimalla mm. vesilain 6:26 pykälän soveltamista.

Kyseinen pykälä koskee ojitusyhtiöitä ja sen mukaan päätös yrityksen raukeamisesta edellyttää kaikkien toimenpidettä vaatineiden ja siihen yhtyneiden yhtenevää kantaa. Se, että MTH vaati tällaisen pykälän soveltamista johtui siitä, että aloitteentekijät olivat 1950-luvulla jo aikaisemminkin panneet hakemuksensa vireille juuri maataloushallitukseen. Lisäksi toimenpiteiden hakijat olivat asiain eteenpäinviemiseksi perustaneet pakollisia pengerryks- ja ojitusyhtiöitä yms. Seitsemällä joella yhdestätoista aloitteentekijät kuitenkin yksimielisesti tukivat hankkeidensa suunnittelun siirtämistä Pohjanmaan jokisuunnittelutoimistolle. Muillakin jokialueilla siirron kannatus oli laaja. Tämä ilmenee myös taulukosta 3.

Toimivaltakiista koski virastoja ja niiden välistä työnjakoa. Lisäksi kiista oli sysäys uuden vesiasiat kokoavan viraston, vesihallituksen, perustamiselle.

Taulukko 3. Pohjanmaan jokien vesistötöiden työnjako -muistion sisältämät kirjelmät, joissa on vaadittu Pohjanmaan vesistöjärjestelyjen siirtämistä maataloushallitukselta tie- ja vesirakennushallitukselle

Lähettiläjä	pvm	vastaanottaja
Lestijokilaakson talousalueen neuvottelukunta	18.03.63	Valtioneuvosto
Kalajokilaakson talousalueen liitto	19.06.63	Valtioneuvosto
Kauhajoen kunta	14.08.63	Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö
Korpelan Voiman kuntainliitto	03.09.63	Valtioneuvosto
Maanomistajia Nivalan kunnasta	30.12.63	Tie- ja vesirakennus hallitus
Kalajoen talous- alueen liitto	14.01.64	Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö
Kyrönjoen tulvasuojelutoimikunta ja Lapuanjoen tulvasuojelutoimikunta sekä (24.03.64) Perhönjo- kilaakson taloudellisen neuvottelukunta, Lestijokilaakson taloudellinen neuvottelukunta ja Kalajoen talousalueen liitto	23.03.64	Pohjanmaan joki- järjestelyjä käsittelevä ministeri- valiokunta
MTK:n Etelä-Pohjan- maan liitto	25.01.65	Maataloustuottajain Keskusliitto
Maataloustuottajain Keskusliitto	20.04.65	Valtioneuvosto
Seinäjoen keski- osan kuivatusyhtiö	03.05.65	Valtioneuvosto
Tieksinluoman pengerrisyhtiö	06.05.65	Valtioneuvosto
Löyhingin pengerrisyhtiö	18.09.65	Valtioneuvosto

5. RAKENTAMISEN KIIREHTIMINEN JA KIIREELLISYYDEN TIEDOSTAMINEN ERI SIDOSRYHMIEN TAHOLTA RAKENTAMISEN AIKANA

Rakentaminen ei aina edennyt toivotulla vauhdilla valtion määrärahojen niukkuuden takia. Hankkeiden pikaista toteutumista odottaneet ja tulvaongelmista kärsineet ryhtyivät uudelleen vaatimaan jo aloitettujen hankkeiden pikaista loppuunsaattamista. He tekivät anomuksia valtion organisaatioille ja lähettivät lähetystöjä tapaamaan poliittisia päättäjiä ja olivat monella muulla tavalla aktiivisia.

Kansalaisten aktiivisuudesta kertovat Pohjanmaan jokisuunnittelutoimistoon vuosina 1964-1975 yksityisiltä henkilöiltä ja sidosryhmiltä saapuneet kirjeet. Yksityisten lähettämistä kirjeistä suurin osa on tiedusteluluontoisia. Kirjeet ovat sävyltään neutraaleja ja useimmiten kirjoittajien omia maa-alueita koskevia. Tyypillinen kirjoittaja on ns. haitankärsijä, jonka alueita on jäänyt jokirakentamisen alle.

Myös alueella sijaitsevat kunnat ovat lähettäneet useita kirjeitä Pohjanmaan jokisuunnittelutoimistolle. Kuntien lähettämät kirjeet vaativat vesistöjärjestelyjen pikaista toteuttamista. Niissä esiintyvät usein sanat "pyydämme apuanne", "toteuttaminen on hyvin tärkeää", "esitämme vesistöjärjestelyjen kiireelliseksi toteuttamiseksi seuraavaa", "tulisi käsityksemme mukaan toteuttaa kiireellisesti", "että työt voitaisiin toteuttaa aikataulun mukaisesti", "töiden pikainen toteuttaminen", "kunnanhallitus kiirehtii suunnitelmien mukaisten toimenpiteiden mahdollisimman nopeaa toteuttamista". Mukana on kirjeitä, joiden sävy on hyvin vaativa. Esimerkiksi Sievin kunnanhallituksen elokuun 21. päivänä 1967 lähettämässä kirjeessä asia esitetään seuraavasti:

"Kun käytännön toimenpiteitä ei tutkimuksista ja hyvistä lupauksista huolimatta ole alkanut näkyä, on paikkakunnallamme tullut huolestumista sekä kuntien, että väestön keskuudessa... olisi vesien järjestelytyöt saatava käyntiin ensitilassa... painostamme tässä Vääräjoen vesijärjestelyn pikaisen toteuttamisen tärkeyttä" (katso taulukot 4 ja 5).

Taulukko 4. Kuntien ja kuntainliittojen Pohjanmaan
jokisuunnittelutoimistolle lähettämät
kirjeet ja niiden sisältö vuosina 1965-1969

Lähettäjä	pvm	joki	sisältö- tyyppi
Kalajoen talous- alueen liitto	30.12.65	Kalajoki	ehdotus
Reisjärven kunnan- hallitus	06.04.66	Kalajoki	edellisen kirjelmän pohja/maata- loushallituk- sen vastaus edellisten kyselyihin
Kauhajoen kunnan- hallitus	05.10.66	Kalajoki	ehdotus/kysely
Haapajärven kunnan- hallitus	09.12.66	Kalajoki	avunpyyntö/ tukea
Lapuan kauppalan- hallitus	17.01.67	Lapuanjoki	kysely
Sievin kunnan- hallitus	22.02.67	Kalajoki	rakentamisen kiirehtiminen
Sievin kunnan- hallitus	21.08.67	Kalajoki	kiirehtiminen/ ensitilassa
Toholammin kunta (kunnan maanomis- tajia)	12.01.68	Lestijoki	kiirehtiminen/ tilannekestä- mätön
Kalajoen talous- liitto	03.02.68	Kalajoki	ehdotus/alueen tyytyväisyys
Sievin kunnan- hallitus	15.08.68	Kalajoki	kysely/ehdotus/ kiire
Kalajoen talous- alueen liitto	11.11.68	Kalajoki	kysely
Kalajoen kunnan- hallitus	06.03.69	Kalajoki	kysely
Kalajoen talous- alueen liitto (TVH)	21.03.69	Kalajoki	tiedustelu

Taulukko 5. Kuntien ja kuntainliittojen Pohjanmaan jokisuunnittelutoimistolle lähettämät kirjeet ja niiden sisältö vuosina 1970-1975

Lähettäjä	pvm	joki	sisältö- tyyppi
Ähtärin kunta	12.10.70	Lapuanjoki	suunnitelma (vapaa-aikakes- kus)
Ullavan kunnan- hallitus (VH)	27.10.70	Perhonjoki	esitys/ vaatimus
Kurikan kauppa- lanhallitus	19.08.71	Kyrönjoki	tiedotus
Ullavan kunnan- hallitus (Kov)	23.11.71	Perhonjoki	kysely/ kiirehti- minen
Seinäjoen kau- punginhallitus	08.05.72	Kyrönjoki	tiedotus
Kaustisen kun- nanhallitus	30.05.73	Perhonjoki	vastaus
Kurikan kaup- palanhallitus	20.06.73	Kyrönjoki	tiedotus (virkistys- käyttö)
Peräseinäjoen kunnanhallitus	08.11.73	Kyrönjoki	lausunto- pyyntö (virkistys- käyttö)
Alavuden vesi- lautakunta	28.08.74	Lapuanjoki	ehdotus
Ilmajoen kunnan- hallitus (VH)	17.03.75	Kyrönjoki	tiedustelu/ kiirehtimi- nen
Kaustisen kun- nanhallitus	12.06.75	Perhonjoki	kiirehti- minen
Perhon kunta	11.12.75	Perhonjoki	kiirehti- minen

Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto on järjestänyt tiedotustilaisuuksia sekä osallistunut Vaasan läänin kansanedustajille pidettyihin "evästystilaisuuksiin" painottaen tulvasuojeluasian tärkeyttä koko maakunnan kehitykselle. Maakuntaliitto onkin eräänlainen alueellisen mielipiteen

julkituoja. Seuraavassa esitetään Etelä-Pohjanmaan maakuntaliiton kannanottoja vesistöjärjestelyihin.

Vuoden 1967 toimintakertomuksessa todetaan:

"Maakuntaliitto on jatkuvasti korostanut Etelä-Pohjanmaan tulvasuojelun, peruskuivatuksen ja siihen liittyvien muiden vesistöiden välttämättömyyttä ja kiireellisyttä".

Esitellessään jäsenkuntien muistiot vuonna 1968 Etelä-Pohjanmaan maakuntaliiton puheenjohtaja Reino Ala-Kulju totesi mm. seuraavaa:

"Tällä hetkellä Etelä-Pohjanmaan kokonaisvaltaisiin vesistöaloussuunnitelmiin perustuvissa vesistöjärjestelyissä on otettava huomioon ja toteutettava pienvoimalaitosten rakentaminen. Nämä laitokset eivät kilpaile valtakunnallisen voimantuotannon kanssa, vaan muodostavat eräänlaisia muuntopiirejä, jotka turvaavat paikallisen voimansaannin ja tyydyttävät voimantarpeen kulutushuiput, joista paikalliset yhtiöt ja myös Etelä-Pohjanmaan Voima joutuvat maksamaan yleensä poikkeuksellisen korkean hinnan."

Etelä-Pohjanmaan maakuntaliiton vuoden 1970 toimintakertomuksessa tuodaan esiin vesistöjärjestelyjen rahavirrat alueella (pohjana Martti Muttilaisen suorittama Pitkämä-projektin rahavirta-analyysi) seuraavasti:

"Vesistöiden välittömät tulokset ovat kokonaan alueellisia, mutta rakennusaikaisista vaikutuksista vain noin 1/3 tuntuu täällä ja 2/3 menee oman alueen ulkopuolelle. Valtion varojen käyttö Pohjanmaan vesistöihin ei siis ole alkuunkaan niin "nurkkakuntaista" kuin mitä yleensä on luultu, sillä näiden tutkimustulosten mukaan huomattavasti yli puolet käytetyistä varoista kulkeutuu välittömästi talousalueen ulkopuolelle ensisijassa Etelä-Suomeen, ja julkinen valta saa muutamassa kuukaudessa takaisin erilaisina verotuloina noin puolet tällaiseen kohteeseen osoittamastaan rahamäärästä."

Vuoden 1971 toimintakertomuksessa esitetään mm. seuraavia vaatimuksia:

"Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto haluaa aivan erityisesti korostaa Etelä-Pohjanmaan hyvin alkuunsaattettujen vesistötöiden nopean loppuunsaattamisen välttämättömyyttä. Tätä varten olisi alueen vesistötöitä varten saatava huomattavasti enemmän varoja kuin nyt tapahtuu."

Seuraava lainaus Etelä-Pohjanmaan maakuntaliiton toimintakertomuksesta vuodelta 1974 osoittaa selvästi, kuinka tärkeänä asiana maakuntaliitto näkee vesistöhankkeiden loppuunsaattamisen:

"Etelä-Pohjanmaan maakuntaliitto tulee edelleenkin seuramaan vesistöjärjestelyjen edistymistä ja puuttumaan hankkeiden rahoitukseen, jos ne syystä tai toista näyttävät heikkenevän."

Vuoden 1976 toimintakertomuksessa toiminnanjohtaja Teuvo Lagerstedt esittää seuraavaa:

"Tulvasuojelun ja vesivoiman talteenoton ohella vesistöjärjestelyt parantavat myös vähäjärvisen Pohjanmaan maisemaa. Oikealla tavalla toteutettuina vesistöjärjestelyt luovat monenlaisia edellytyksiä alueellisen viihtyvyysspolitiikan toteuttamiselle, uusien virkistysalueiden rakentamiselle ja vapaa-ajan käyttöön liittyvien palvelujen kehittämiseksi. Vaikka näiden elämisen laatuun liittyvien tekijöiden markkamääräinen mittaaminen ei olekaan mikään yksioikoinen ja helppo tehtävä, on kuitenkin kysymys realiteeteista, jotka nykyaikaisessa yhteiskunnassa on otettava huomioon. Täällä Etelä-Pohjanmaalla aivan erityisesti.

Pohjanmaan vesistöjärjestelytyöt ovat tällä hetkellä suhteellisen tyydyttävässä vaiheessa. Rohkenemme toivoa, ettei hankkeiden lopullisen toteuttamisen tielle ilmestyisi vaikeuksia."

6. TULVASUOJELUN TULOKSIA

Pohjanmaan jokien tulvasuojelun kokonaisvaikutusten tarkastelu vaatisi oman tutkimuksen. Tässä selvityksessä esitetään vain yleisiä arviointeja sekä tietoja tulvasuojelun kapasiteettivaikutuksista ja tuotannon lisäysten kokonaisvaikutuksista.

Pohjanmaan vesistötöiden ansiosta tulvia on poistettu tai lievennetty ja muitakin huomattavia vaikutuksia (taulukko 6.) on saatu aikaan. Järviköyhälle Pohjanmaalle on vesialueen ja rantaviivan lisäys arvokas asia. Vesistötöiden tuoma energianlisä käytetään kulutushuippujen tasaamiseen. Alivirtaamien nousu puhdistaa jokivesistöjä.

Taulukko 6. Pohjanmaan vesistötöiden kapasiteettivaikutuksia (toteutetut ja toteutettaviksi päätetyt työt)

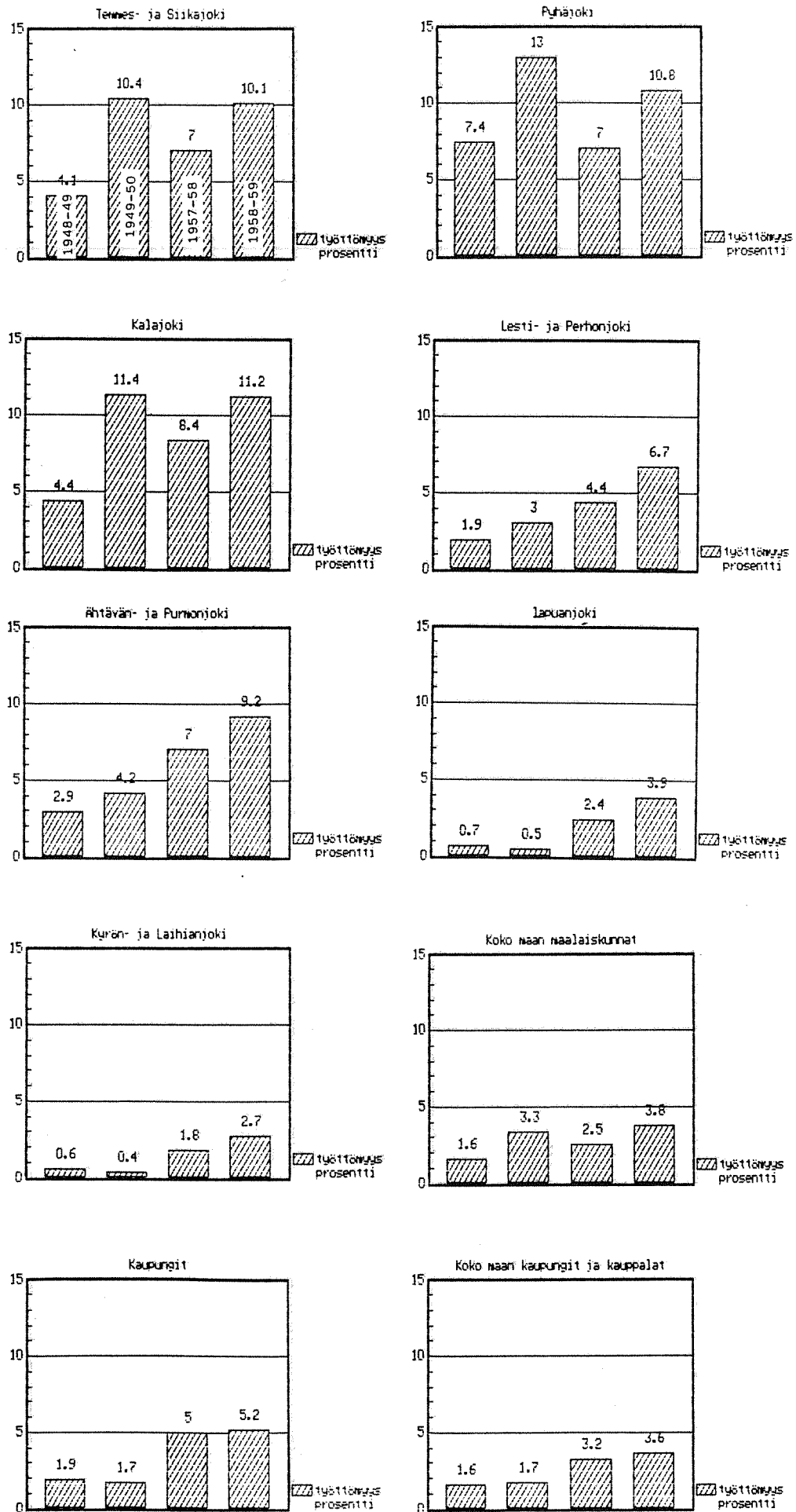
- tulvasuojelu (pelto)	44 900 ha
- sähkötuotanto	
- energian lisäys	186 GWh/a
- tehon lisäys	60 MW
- virkistyskäyttö ja vesimaisema	
- uutta kovaa rantaviivaa	102 km
- uutta vesialuetta	154 km ²
- alivirtaamien nousua	

(Lähde : Pohjanmaan vesistöhankeiden käyttö, 1982)

Myös työttömyyttä on hoidettu jokirakentamisen avulla vaikeina työttömyysaikoina 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa (vrt. kuva 10). Varsinkin Keski-Pohjanmaa oli 1950-luvun työttömyyskautena maamme pahin työttömyysalue. Siika-, Pyhä- ja Kalajoen kuntaryhmässä työttömyysprosentti (yli 15-vuotiaat miehet) oli vuosina 1949-50 yli 10, vastaavasti koko maan maalaiskunnissa se oli vain 1,6.

Vuosina 1958-59 työttömyys oli yhtä vaikea edellä mainituissa kuntaryhmissä. Pohjanmaan eteläisissä kunnissa työttömyyden kasvu oli jyrkempää kuin koko maan maalaiskunnissa keskimäärin. Työttömyysongelman Pohjanmaan maalaiskunnissa teki erityisen vaikeaksi se, että suurin

Kuva 10. Kuntaryhmittäin esitettyjä yli 15-vuotiaiden miesten työttömyysprosentteja vuosina 1948-49, 1949-50, 1957-58 ja 1958-59

osa työttömistä oli pienviljelijöitä. Väestön tulotaso Keski-Pohjanmaan talousalueella ja tulonsaajaa kohti oli vuonna 1956 matalin koko maassa. Etelä-Pohjanmaan talousalue oli samana vuonna maamme 16 talousalueesta kuudenneksi pienituloisin. Tulotason kasvu oli vuosien 1950-56 aikana koko Pohjanmaalla hitaampaa kuin keskimäärin koko maassa (Komiteanmietintö 10-1961).

Vesistötöiden johdosta vuosina 1950-75 syntynyt työpaikkojen ja tuotannon lisäys on merkittävä. Työpaikat lisääntyivät eniten palvelusten sektorilla (500) ja maataloudessa (450), teollisuudessa lisäys oli huomattava (350). Tulojen lisäystä tapahtui eniten teollisuudessa (48 Mmk), jonka tulojen lisäyksestä yli 4/5 oli pääomatuloja (taulukko 7.).

Taulukko 7. Pohjanmaan maatalouden ja voimalatalouden tuotannon lisäysten aiheuttamat kokonaisvaikutukset

Toimiala	työpaikkojen lisäys lkm	tulojen lisäys Mmk/a
maatalous	450 ¹⁾	19
teollisuus	350	48
palvelukset	500	18
yhteensä	1 300	85

¹⁾ maatalouden marginaalityöpaikkoja
(Lähde: Vesihallitus, Säännöstelytoimisto, heijastinkalvo)

Pohjanmaan jokien tulvasuojeluun on valtio käyttänyt vuoden 1987 loppuun mennessä 519 miljoonaa markkaa, mikä on vuoden 1987 joulukuun rahan arvolla laskien noin 1,5 miljardia markkaa. Pohjanmaan jokien vesistöhankkeiden loppuunsaattaminen maksaa vielä 120 miljoonaa markkaa. Lisäksi sähköyhtiöiden voimalaitosinvestoinnit Pohjanmaan jokiin olivat vuoden 1987 loppuun mennessä yhteensä 203 miljoonaa markkaa, mikä on vuoden 1987 joulukuun rahan arvolla laskien 413 miljoonaa markkaa. Toteutumatta olevat, mutta suunnitelmiin sisältyvät voimalaitosinvestoinnit maksavat vielä 77 miljoonaa markkaa.

7. TOTEAMUKSIA

Tämä selvitys on tehty Tampereen Yliopiston aluetieteen laitoksessa suoritettavien opintojen harjoitteluna vuonna 1988. Harjoittelu tapahtui Vaasan vesi- ja ympäristöpiirin toimistossa Seinäjoella vesi- ja ympäristöhallituksen vesistötoimiston ohjauksessa. Selvityksen laatimiseen on käytetty kirjallisuuden lisäksi haastatteluja, joita kesän 1988 kuluessa antoivat Pentti Hyyppä, Kosti Katila, Juha Kauto, Niilo Kosola, Simo Muotiala, Erkki Ojala, Matti Raivio, Seppo Saari ja Unto Saukko.

Aineiston runsaus ja monipuolisuus ovat vaikeuttaneet kokonaiskuvan saamista. Kyrönjoen ja Lapuanjoen tapahtumia käsiteltiin eniten.

Jokirakentaminen on aloitettu 1950-luvulla suorastaan olosuhteiden pakosta. Tulvaongelmista kärsineet ovat vaatineet ongelman pikaista ratkaisua. Vesistötaloussuunnitelmien laatiminen liittyi yhteiskunnan muutoksiin 1960-luvulla. Suunnitelmat olivat silloin paljon joustavampia ja laajempia kuin 1950-luvun tulvasuojelusuunnitelmat. Laajempi vesistörakentaminen käynnistyi 1960-luvulla, mutta hyvin alkaneiden hankkeiden rahoitustarvetta jarruttamaan. Silloin ongelmista kärsineet ryhtyivät uudelleen vaatimaan rakentamisen loppuunsaattamista. Hyötyselvityksiä tehtiin 1970-luvun vaihteessa. Hankkeet etenivät kaiken aikaa, niin että jokirakentamisen tila oli suhteellisen hyvä vuonna 1975.

Vesistötaloushankkeet ovat laajoja ja niiden toteuttaminen kestää kauan. Julkisuudessa on myöhemmin usein tuomittu hankkeet jotenkin epäonnistuneiksi siksi, että täydellistä tulvasuojelua ei ole pystytty aikaansaamaan. Tuloksia on odotettu nopeasti jo pientenkin osahankkeiden perusteella, eikä ole ymmärretty, että joet ovat laaja kokonaisuus. Kokonaisuus ei toimi kunnolla, jos suunnitellun hankekokonaisuuden osia on toteuttamatta.

Tulvasuojelun hallinnon ja toteuttamisen kehityslinjat vuosina 1950-75 voidaan lyhyesti esittää seuraavasti.

1950 - luku

- lukuisasti aloitteita ja vaatimuksia tulvasuojelusta, " tehkää jotakin "

- MTH:n jokitoimiston suunnitelmia ja sen lakkauttaminen 1958;

1960 - luku

- TVH:n jokitoimiston perustaminen

- TVH:n ja MTH:n toimivaltakiista

- hankkeitten toteuttamista kiirehdytään;

1970 - luvun alkupuoli

- hyötötutkimuksia

- toisaalta jarrutusta ja toisaalta pyrkimyksiä viedä työt päätökseen.

K I R J A L L I S U U S

- Antila Matti (1975) Tulvasuojelutoimenpiteistä ja niiden vaikutuksista maatalouden harjoittamiseen erityisesti Lapuan Alajoen itäpuolella. Diplomityö. Helsinki.
- Hirvonen Martti J., Kamppinen Arto (1972) Tutkimus Lapuan- ja Kyrönjoen vesistötöiden taloudellisista vaikutuksista. Tampereen Yliopiston Sosiaali- ja talousekologian laitos, tutkimuksia 11/1972 Tampere.
- Hjelt Ossi (1980) Pohjanmaan vesistöt ja vesistötyöt alueellisena kehitystekijänä. Vesihallinto 1970-80, Vesihallitus, Helsinki.
- Kattelus Lauri (1983) Lapuanjoen vesistötöiden taloudelliset vaikutukset, Vesihallitus tiedotuksia 232 Helsinki.
- Kattelus Lauri, Niemi Olli (1982) Vesistörakentamisen taloudelliset vaikutukset. Tampereen teknillinen korkeakoulu/Rakennustekniikan osasto/rakentamistalous 1982 Tampere.
- Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan Peruskuivatuskomitean mietintö (1950) Komitean mietintö nro 8/1950 Helsinki.
- Maataloustuottajain Etelä-Pohjanmaan liiton vuosikertomukset vuosilta 1935-1980. Seinäjoen kirjapaino Seinäjoki.
- Muotiala Simo (1958) Pohjanmaan jokien järjestelyjä koskevia huomioita. Maa- ja vesirakentajan käsikirja 2. Helsinki.
- Peruskuivatuskomitean mietintö (1964) Komiteanmietintö 1964:A 10 Helsinki.
- Pohjanmaan keskeneräisten vesistötyöhankkeiden loppurahoitusta tutkivan työryhmän mietintö (1974) Helsinki.
- Pohjanmaan kuivatuskomitean mietintö (1961) Komiteanmietintö nro 10/1961 Helsinki.
- Pohjanmaan vesistöhankeiden käyttö (1982) Vesihallituksen monistesarja 1982/125 Helsinki.
- Raivio Matti (1964) Vesistön taloussuunnitelma ja sen laatiminen. Rakennustekniikka 1964/13-14 Helsinki.
- Raivio Matti (1966) Vesistön moninaiskäyttö. Rakennustekniikka 1966/9. Eripainos. Vammala.
- Raivio Matti, Siirilä Seppo (1973) Pohjanmaan vesistötöiden asema kansantaloudessa. Maansirto 4/1973 Helsinki.
- Rautio Liisa (1981) Tulvasuojelun Maataloushyötyjen toteutumisesta Lapuanjoella. Diplomityö. Vesihallituksen monistesarja 1981:71 Vaasa.

Rautio Liisa (1981) Tulvasuojeluhyöty -kyselyn tulokset Kyrönjoel-
la vuonna 1980. Vesihallituksen monistesarja 1981:72
Vaasa.

Solkinen Väinö (toim.) (1982) Lakeuden altavastaajat
Tulvasuojelu - elinehto Pohjanmaalla. Kunta ja talous
-lehden erikoispainos.

Suomen lakimiesliitto (1975) Vesilainsäädäntö. Helsinki.

Turunen Harri (1983) Ihminen ja joki. Kala-, Pyhä- ja Siikajoen
vesienkäytön historia. Keski-Pohjanmaan kirjapaino
Kokkola.

Turunen Harri (1985) Lakeuden joet. Etelä-Pohjanmaan vesien-
käytön historia. Etelä-Pohjanmaan Maakuntaliiton julkaisu
Kytösavut XV. Kurikka-paino Kurikka.

LÄHTEINÄ KÄYTETTYJÄ ASIAKIRJOJA

Kyrönjoen vesistötaloussuunnitelma (1965) Tie- ja vesirakennushal-
litus. Pohjanmaan jokisuunnittelutoimisto Seinäjoki.

Lapuanjoen vesistötaloussuunnitelma (1966) Tie- ja vesiraken-
nushallitus. Pohjanmaan jokisuunnittelutoimisto Seinä-
joki.

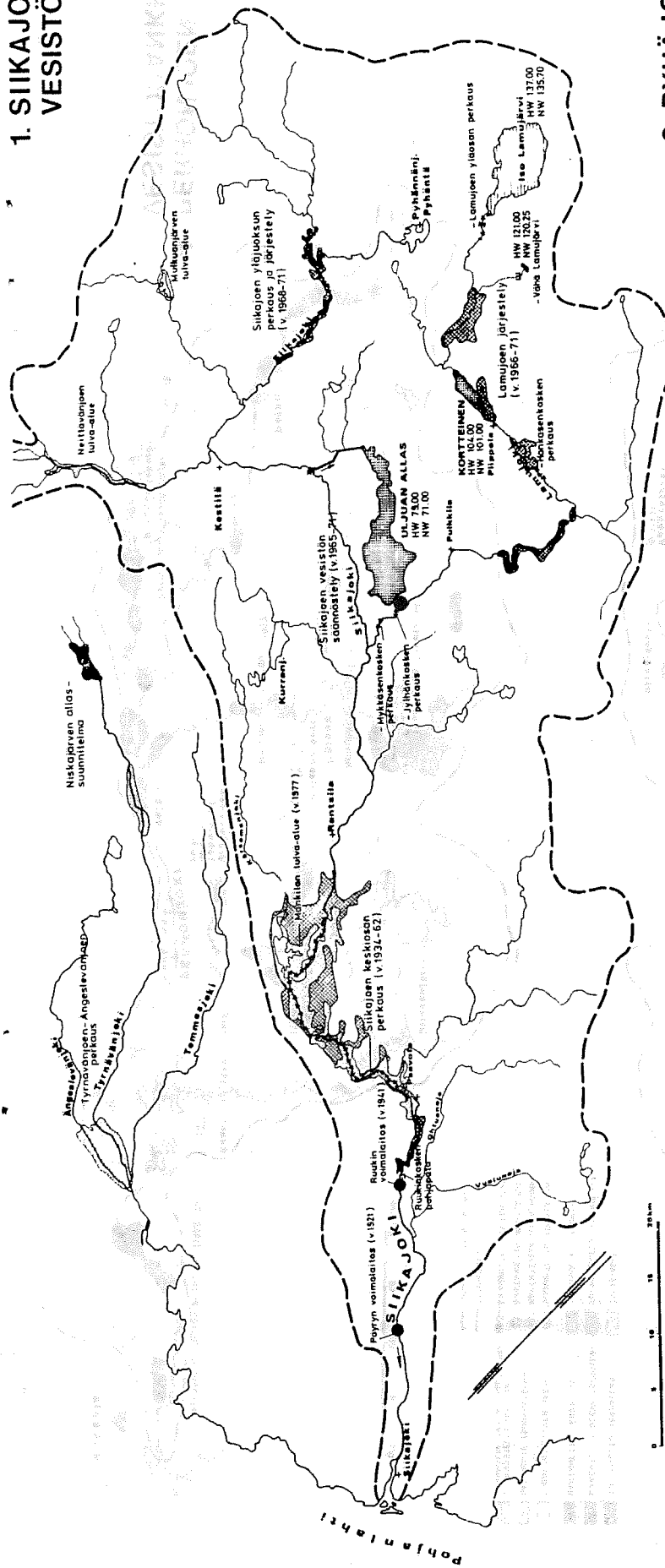
Pohjanmaan jokien vesistötöiden työnjako - muistioita ja kirjelmiä
(1965) TVH:n Pohjanmaan jokitoimiston keräämä sisäinen
muistio.

Siikajoen keskijuoksun perkauksen toimituskirja 1931

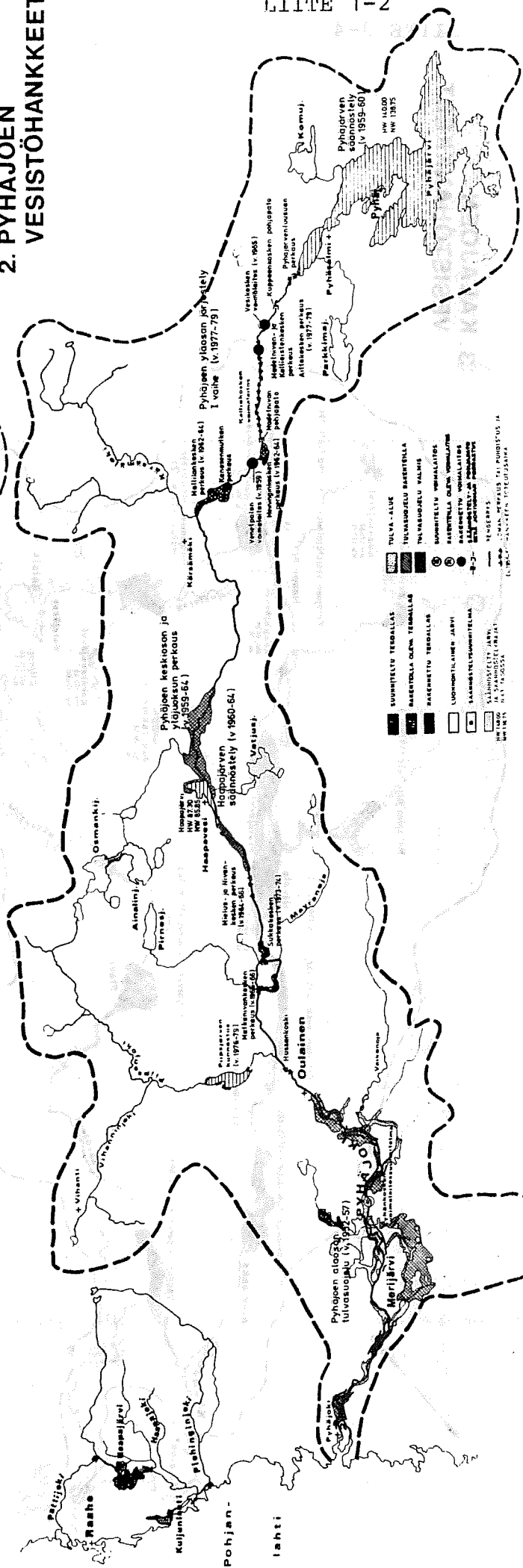
Tie- ja vesirakennushallituksen kirje kulkulaitosten ja yleisten
töiden ministeriölle 19.9.1947.

Vesistösuunnittelun malliohjelma (1970). Tie- ja vesirakennushal-
lituksen vesistöosasto Helsinki.

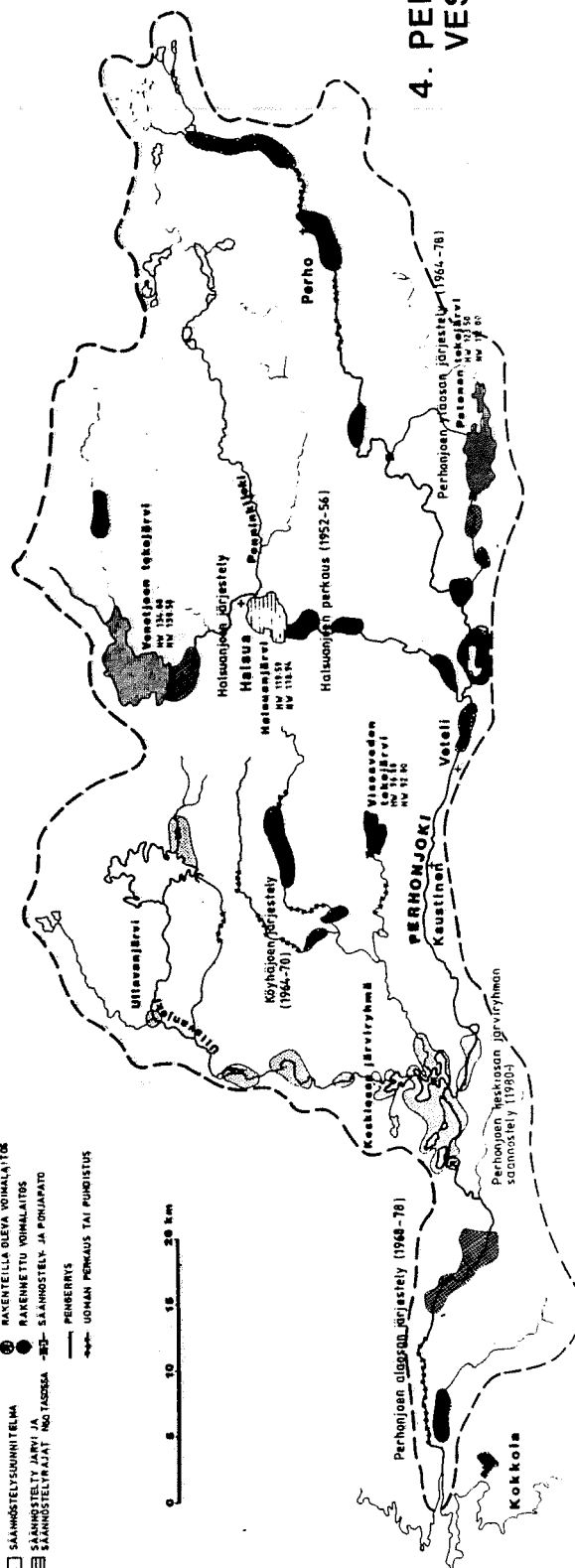
1. SIIKAJOEN

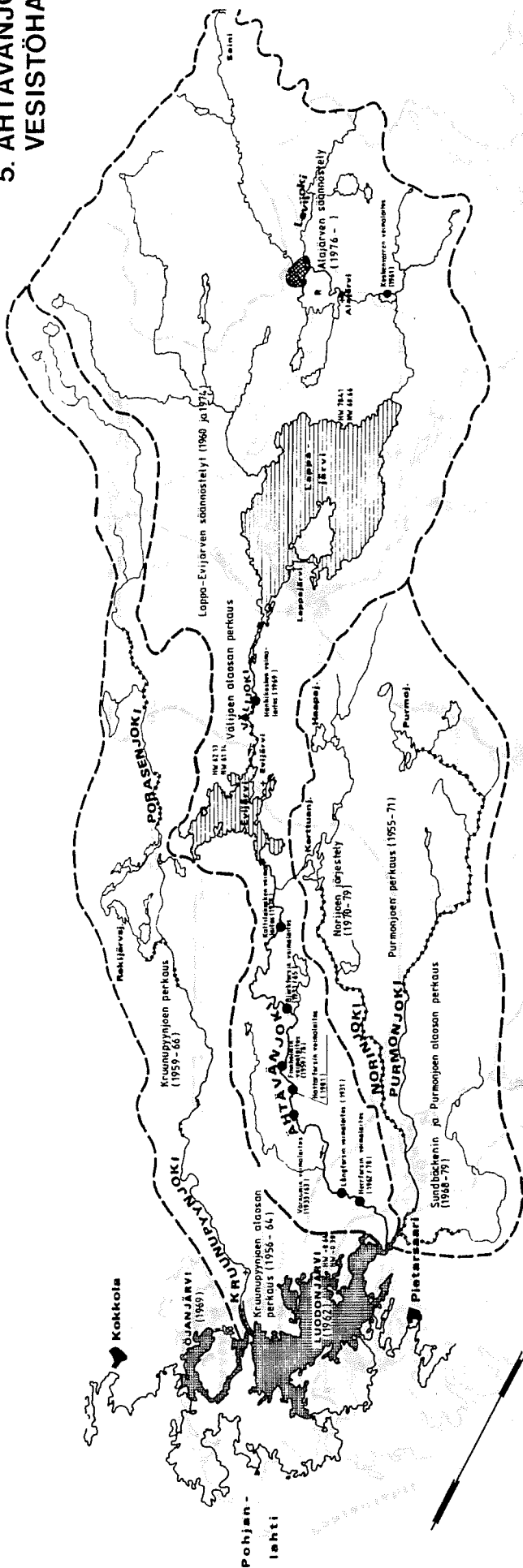
2. PYHÄJOEN

4. PERHONJOEN VESISTÖHANKKEET

5. ÄHTÄVÄNJOEN VESISTÖHANKKEET

6. LAPUANJOEN VESISTÖHANKKEET

